

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΚΕΝΤΡΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ**

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ
ΣΤΟ ΜΑΘΗΜΑ**

**Ο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΙ ΟΙ ΡΙΖΕΣ ΤΟΥ**

**Α΄ Τάξη Ενιαίου Λυκείου
(Μάθημα Επιλογής)**

ΑΘΗΝΑ 1999

Ομάδα Σύνταξης

Συντονιστής: Ιωάννης Γρυντάκης, δ.φ.

Μέλη: Κατερίνα Μανδαλάκη, δ.φ.
Ελένη Μουρδουκούτα, D.E.A.
Χαρινέλα Τουρνά, υποψήφια διδάκτωρ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

• ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
• ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	9

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η Ανάδυση της Ευρώπης και η Δημιουργία των Ευρωπαίων

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: <i>Η Ευρώπη της Αρχαιότητας</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης	13
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης	13
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: <i>Η Ευρώπη του Μεσαίωνα</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης	16
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης	18
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου	20
• Συνθετικές - Δημιουργικές Εργασίες	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: <i>Οι Ευρωπαίοι της Αναγέννησης</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης	22
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης	22
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου	22
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι	23
• Συνθετικές - Δημιουργικές Εργασίες	25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: <i>Ευρώπη και Ευρωπαίοι στον Αιώνα των Θρησκευτικών Πολέμων</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης	27
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης	32
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι	34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: <i>Η Αυτονόμηση της Τέχνης</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης	39
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης	56
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου	59
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι	60

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ:	<i>Η Ευρώπη των Αντιφάσεων. Επιστήμη ή Μαγεία;</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		77
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		84
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		85
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ:	<i>Η Ευρώπη και οι εξωευρωπαϊκοί λαοί</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		91
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		93
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΩΟ:	<i>Η Ευρώπη των Φώτων</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		96
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		104
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		105
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		106
• Συνθετικές - Δημιουργικές Εργασίες		118
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ:	<i>Η Ευρώπη της Εξουσίας και της Πολιτικής</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		119
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		124
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		125
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		126
• Συνθετικές - Δημιουργικές Εργασίες		129

ΜΕΡΟΣ Β´

Η Διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Κοινωνίας

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:	<i>Η Γαλλική Επανάσταση</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		135
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		137
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		138
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:	<i>Η Βιομηχανική Επανάσταση</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		146
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		151
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		152
• Συνθετικές - Δημιουργικές Εργασίες		158

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ:	<i>Η Ευρώπη των Εθνών</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		160
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		177
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		179
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		180
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ:	<i>Η Ευρώπη των Πολιτών</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		184
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		187
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		188
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		189
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ:	<i>Η Επιστημονική Σκέψη και Πρακτική</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		195
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		199
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		201
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ:	<i>Η Τέχνη του «Ευ ζην»</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		202
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		236
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		239
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		243
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ:	<i>Η πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση</i>	
• Ερωτήσεις ανάπτυξης		255
• Ερωτήσεις σύντομης απάντησης		256
• Ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου		256
• Εργασίες για το σχολείο ή το σπίτι		257
ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ		258
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ		285

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (Κ.Ε.Ε.), συνεχίζοντας την προσπάθεια υποβοήθησης των εκπαιδευτικών στο δύσκολο έργο τους, συνέταξε νέα βιβλία για την αξιολόγηση των μαθητών των Α΄ και Β΄ τάξεων του Ενιαίου Λυκείου (Ε.Λ.) σε ορισμένα μαθήματα στα οποία άλλαξαν τα αντίστοιχα σχολικά εγχειρίδια ή δεν είχαν μέχρι σήμερα συνταχθεί ανάλογα βιβλία. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και αρκετά βιβλία που αφορούν τα μαθήματα επιλογής. Κατά τη σύνταξή τους έχουν ληφθεί υπόψη οι παρατηρήσεις και υποδείξεις των εκπαιδευτικών, που χρησιμοποίησαν κατά το σχολικό έτος 1998-99 παρόμοια βιβλία για άλλα μαθήματα, καθώς και οι διαπιστώσεις που προέκυψαν από έρευνες σχετικές με την αξιοποίηση των βιβλίων αυτών στη σχολική πράξη.

Με την ευκαιρία της έκδοσης των νέων βιβλίων θα ήθελα να επαναλάβω τα κύρια σημεία του τρόπου χρησιμοποίησής τους.

- Οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης των μαθητών **έχουν ενδεικτικό χαρακτήρα**. Οι εκπαιδευτικοί δεν είναι υποχρεωμένοι να τις χρησιμοποιούν αυτούσιες. **Έχουν τη δυνατότητα να τις τροποποιούν, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ιδιαιτερότητες των μαθητών τους, να τις απλουστεύουν, εφόσον τις θεωρούν δύσκολες, να παραλείπουν όσες κρίνουν πως δεν αντιστοιχούν στο επίπεδο των μαθητών τους ή στους διδακτικούς στόχους, τους οποίους οι ίδιοι θέτουν**. Τα παραδείγματα αυτά επιδιώκουν ακόμη να βοηθήσουν τους διδάσκοντες να εκπονούν **οι ίδιοι δικές τους ερωτήσεις**. Πρόθεσή μας δεν είναι να περιορίσουμε την ελευθερία και την παιδαγωγική αυτονομία του εκπαιδευτικού, αλλά να του προσφέρουμε ιδέες που θα τον βοηθήσουν να αυξήσει τα περιθώρια της πρωτοβουλίας του και να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της διδασκαλίας του.
- Η προσπάθεια ορισμένων εκπαιδευτικών να αναθέτουν στους μαθητές τους την επεξεργασία όλων των ερωτήσεων που περιέχονται στα βιβλία του Κ.Ε.Ε. οδήγησε κατά το πρόσφατο παρελθόν σε σημαντική αύξηση της εργασίας των μαθητών. Η τακτική αυτή, της οποίας οι αρνητικές συνέπειες είναι προφανείς, οφείλεται σε παρεξήγηση και σε μη ορθή κατανόηση του σκοπού, τον οποίο υπηρετεί το παραπάνω παιδαγωγικό υλικό. Οι Ομάδες Εργασίας του Κ.Ε.Ε. εκπόνησαν για κάθε ενότητα της διδακτέας ύλης ικανό αριθμό ερωτήσεων, επειδή στόχος τους ήταν: α) να καλύψουν ευρύ φάσμα διδακτικών στόχων, β) να ικανοποιήσουν ποικίλα επίπεδα απαιτήσεων και γ) να αξιοποιήσουν τα θετικά στοιχεία διαφορετικών τύπων ερωτήσεων. Επιδίωξαν, με άλλα λόγια, να διευρύνουν, μέσα από την παροχή πολλών παραδειγμάτων, τη δυνατότητα επιλογής ερωτήσεων από τους διδάσκοντες και να καλύψουν, στο βαθμό του δυνατού, όλες τις πιθανές ανάγκες τους. **Ποτέ, όμως, και για κανένα λόγο, δεν ζητήθηκε από τους εκπαιδευτικούς ούτε να εξαντλούν τα σχετικά παραδείγματα, ούτε να περιορίζονται αποκλειστικά σ' αυτά, ούτε να φωτοτυπούν τα βιβλία αξιολόγησης και να δίνουν όλες τις**

ερωτήσεις στους μαθητές τους. Κάτι τέτοιο και αντιπαιδαγωγικό είναι και αντίθετο προς το πνεύμα της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης. Οι διδάσκοντες πρέπει να επιλέγουν από κάθε ενότητα μικρό αριθμό ερωτήσεων, οι οποίες ανταποκρίνονται στους διδακτικούς στόχους που επιδιώκουν και στα κριτήρια που οι ίδιοι θέτουν, και αυτές θα αξιοποιούν στο πλαίσιο της διδακτικής πράξης.

- Τα θέματα και οι ερωτήσεις που περιλαμβάνονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν προορίζονται μόνο για εργασίες των μαθητών στο σπίτι ή για την εκπόνηση ολιγόλεπτων και ωριαίων διαγωνισμάτων. Πολλά από τα θέματα και τα ερωτήματα αυτά μπορούν και πρέπει να αξιοποιούνται στο πλαίσιο της καθημερινής σχολικής εργασίας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα ζητήματα εκείνα που, κατά την κρίση του εκπαιδευτικού, παρουσιάζουν δυσκολίες για το μέσο μαθητή.
- Οι εκπαιδευτικοί πρέπει ακόμη να έχουν υπόψη τους ότι καμιά από τις ερωτήσεις που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης δεν χρησιμοποιείται αυτούσια στις προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις. Στις εξετάσεις αυτές τίθενται ερωτήσεις ανάλογες προς εκείνες που περιέχονται στα βιβλία του Κ.Ε.Ε. και στα σχολικά εγχειρίδια, διαφορετικές, όμως, ως προς το περιεχόμενό τους.
- Η χρησιμοποίηση, τέλος, των ερωτήσεων που περιέχονται στα παραπάνω βιβλία δεν αποκλείει ούτε εμποδίζει την αξιοποίηση των ερωτήσεων που περιλαμβάνονται στα σχολικά εγχειρίδια.

Για τη διεύρυνση της βοήθειας που φιλοδοξεί το Κ.Ε.Ε. να προσφέρει στους εκπαιδευτικούς στο κρίσιμο ζήτημα της αξιολόγησης των μαθητών, έχουν γίνει και οι εξής συμπληρωματικές ενέργειες: Τα παραδείγματα των ερωτήσεων που περιέχονται στα βιβλία αξιολόγησης έχουν καταχωρισθεί στη σελίδα που έχει δημιουργήσει το Κ.Ε.Ε. στο Internet (<http://www.kee.gr>), από την οποία μπορούν να τα αντλούν όσοι έχουν τη δυνατότητα πρόσβασης στο διαδίκτυο. Προωθείται, τέλος, η επανέκδοση όλων των ερωτήσεων που έχουν εκπονηθεί από το Κ.Ε.Ε. σε ηλεκτρονική μορφή (cd-rom).

Τελειώνοντας, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω τους επιστημονικούς συνεργάτες του Κ.Ε.Ε. για την εργασία τους καθώς και τους εκπαιδευτικούς των Ενιαίων Λυκείων για τα σχόλια που μας έστειλαν και τις υποδείξεις τους. Εύχομαι και τα νέα βιβλία να αποδειχθούν, όπως και τα προηγούμενα, πολύτιμο εργαλείο στην προσπάθεια βελτίωσης του τρόπου αξιολόγησης των μαθητών του Ενιαίου Λυκείου.

Οκτώβριος 1999
Ο Πρόεδρος του Κ.Ε.Ε.

Καθηγητής Μιχάλης Κασσωτάκης

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Κύριοι συνάδελφοι,

Η συγγραφική ομάδα θέλησε και στο τεύχος αυτό, παράλληλα με τις ερωτήσεις, να προσφέρει στους διδάσκοντες έναν μεγάλο αριθμό βοηθητικών κειμένων, εξαντλώντας, κατά το δυνατόν, την υπάρχουσα βιβλιογραφία. Τα κείμενα (αποσπάσματα από έργα δόκιμων ιστορικών) αναφέρονται σε ιστορικά γεγονότα ή φαινόμενα που είτε αγνοούνται εντελώς στο βιβλίο είτε αναπτύσσονται μερικώς. Δίδονται συνοδευόμενα από ερωτήσεις ανάπτυξης ή εργασίες / δραστηριότητες για το σχολείο ή το σπίτι. Μοναδικός στόχος τους είναι η πλήρης ενημέρωσή σας και η, κατά συνέπεια, διευκόλυνση της διεξαγωγής του μαθήματος.

Η χρησιμοποίηση κάποιας από τις εργασίες για το σχολείο ενδείκνυται να γίνεται συχνά, αν όχι σε καθημερινή βάση, γιατί σας δίνει τη δυνατότητα αξιοποιώντας τα συνοδευτικά κείμενα να προχωρήσετε, μετά από σχετική συζήτηση στην τάξη, σε αναλύσεις και ερμηνείες. Η ίδια δυνατότητα σας δίδεται και με τις εργασίες στο σπίτι, αρκεί να καθοδηγείτε σωστά τους μαθητές σας και να αποφεύγετε τις υπερβολές. Μπορείτε ακόμα να απομονώσετε ένα κείμενο (από αυτά των εργασιών), για να το χρησιμοποιήσετε προς εμπέδωση των όσων διδάξετε ή για να διατυπώσετε με βάση αυτό κάποια δική σας ερώτηση. Ο μεγάλος αριθμός των ερωτήσεων που υπάρχει στο τεύχος δεν είναι δεσμευτικός για σας. Αν νομίζετε ότι έχετε κάποια καλύτερη ερώτηση, να μη διστάζετε να τη διατυπώνετε. Αν πάλι δε σας ικανοποιεί η διατύπωση κάποιας δικής μας ερώτησης, μπορείτε να τη δείτε παραλλαγμένη. Η εντύπωση ότι είστε υποχρεωμένοι να ακολουθείτε επακριβώς τις προτεινόμενες από το τεύχος αυτό ερωτήσεις είναι εντελώς λαθεμένη και έξω από τη φιλοσοφία των νέων μέτρων παιδείας.

Ερωτήσεις / δραστηριότητες υπάρχουν και στο ίδιο το βιβλίο, στο τέλος κάθε ενότητας, και έχουν σκοπό, σύμφωνα με τους συγγραφείς, *«τη διαμόρφωση ιστορικών δεξιοτήτων από τους μαθητές και την ενεργητική και κριτική αξιολόγηση του μαθήματος»*. Αυτό ακριβώς επιδιώκουν και οι δικές μας ερωτήσεις. Στο χέρι σας είναι να τις χρησιμοποιήσετε επωφελώς για όλους.

Ο συντονιστής της ομάδας
Γιάννης Γρυντάκης

